BIBLIOTECA RELAȚIILOR ROMÂNO-RUSE

VALERIU CÂMPEANU

PRIZONIER LA RUȘI

NOTE DIN LAGĂR

…ITURA „EMINESCU" 1946

Maior VALERIU CÂMPIANU

PRIZONIER LA RUȘI

NOTE DIN LAGĂR

— 1 9 4 6 —

D

In loc de prefață

Sunt lucruri care se spun atât de greu și cu atâta rezervă. Nu că ar fi ceva de ascuns, dar oamenii obișnuiți cu un fel de a vedea lucrurile nu pot înțelege cum ar putea fi ele și altfel.

Nouă, celor reîntorși din U.R.S.S., adesea ni se pune întrebarea următoare:

— Aide zău, spune drept. Uite, mie-mi poți spune! Cum e prin U.R.S.S.? Dar drept.

Și dacă-i spui drept, drept de tot, cum e adevărul gol-goluț, lasă mâinile în jos, desamăgit că n'a aflat cine știe ce!... ceeace imaginația lui animată de vechea propagandă a creat.

— Nu știu zău dece nu spuneți adevărul.

Și dacă vrei să fii crezut trebue să spui pe ocolite și mai puțin chiar. Pentrucă, într'adevăr, surpriza a fost prea mare, în urma celor văzute și trăite de noi în U.R.S.S.

Inadins am trecut în această broșură unele nume cu adresa exactă pentru ca oricine să poată verifica cele scrise aici.

Și atunci, când toți prizonierii se vor întoarce, se va putea verifica totul. Pentrucă toți prizonierii se vor întoarce. Cine a ajuns viu în mâinile rușilor, viu se întoarce acasă.

Noi, cei dela Stalingrad, morți am fost și totuși ne-au dat țării vii. Mai vii ca oricând.

Despre viața din lagăre vom mai scrie mult.

Valeriu Câmpianu

Mirosul de pâine

Pe șoseaua cu zăpadă bătătorită, coloana noastră, desprinsă de celelalte ce se scurgeau din Stalingrad, înainta încet, greoiu, de mai bine de 10 ore. Era pe înserate, când satul, unde era hotărît să luăm alimentele, se contura în marginea cetii. Panica trecuse încă de dimineață. Rușii nu ne-au omorît. Acesta era lucrul principal. Frica trecuse deja în urmă, cu secole par'că — și rămăsese preocuparea noastră de căpetenie, marele eveniment: Mâncarea.

Rușii ne spuseseră de dimineață, că în primul sat ne așteaptă bucătăriile și ni se vor distribui câte șase sute grame de pâine de om.

Abia azi înțeleg dece atunci făceam ochii mari cât orbitele iadului și lungeam gâturi de cocostârci peste capul maiorului rus. Era mirarea cea mare. Șase sute grame de pâine era o ademenire ce nu prevestea a bine. Dupăce timp de o lună de încercuire n'am avut mai mult de cincizeci grame de pâine pe zi și altă lună și jumătate n'am văzut pâine de loc, ne venea atât de greu să credem că vorbele maiorului rus s'ar putea transforma în realitate.Ințelegeam noi că — în fine nu ne omoară rușii — dar ca să ne dea nouă, prizonierilor dela Stalingrad câte 600 grame de pâine pe zi, adică atâta cât soldatului roșu pe front, asta era de-adreptul din domeniul fanteziei.

Plotonierul T. R. Huștiuc, avocat din Moldova, nu-și putea stăpâni neîncrederea:

— Ce pâine fraților? O să ne tot ducă așa din sat în sat, până vom rămâne cu toții pe drum. Nu vedeți ce ne așteaptă...

Și Huștiuc se poticni de neamțul din fața lui, care se rostogolise în nesimțire. Din kilometru în kilometru rămânea câte un neamț, sau câte un român, ca să nu se mai urnească pe veci din loc. Apoi venea viscolul și cu lințoliu de zăpadă îi acoperea urmele de cârpe înfășurate. Ca să nu-l mai știe nimeni, ca să nu se mai audă de el, ca să-l aștepte cei de-acasă în zadar...

Mizeria dela Stalingrad ne slăbise în așa hal că nu era de mirare dacă din 8000 de prizonieri câți eram în coloană, câte unul din când în când, se mai înfrățea cu moartea.

Dar coloana s'a oprit în mijlocul unui sătuc cu casele întoarse pe dos de lupte. Nici o căsuță întreagă, nici o ogradă negăurită... Ne pregătirăm gamelele... Fără nădejde... Dar, așa ni s'a spus.

După o jumătate de oră situația era lămurită. Coloana noastră s'a despărțit în două. O parte — vreo 5000 au rămas în sat, iar noi — vreo 3000 — ne-am continuat drumul. Fără mâncare...

Numărul prea mare al prizonierilor depășise prevederile comandamentului sovietic. Prin acel sătuc s'au scurs în ziua aceea, peste 45.000 de prizonieri, care au trebuit să fie hrăniți. Căile ferate distruse, circulația cu mașinile extrem de anevoioasă din cauza zăpezii, populația sinistrată...

— Domnilor, ne spune maiorul rus cu rugăminte. Vă rog încă 10 kilometri. Până la Duborka. Eu vă înțeleg. E foarte greu. Sunteți extrem de istoviți. Vom merge cât se poate de încet. Dar vedeți, alimentele s'au terminat. Nu se aștepta la capitulare, nu se prevedeau atâția prizonieri într'o singură zi...

Şi... am pornit mai departe. Desamăgiţi, fără prea multe speranţe.

— Ce v'am spus fraţilor?

Şi plotonierul Huştiuc îşi spoi faţa în galben, oftând din toate baerile.

— Aşa ne duc ăştia până ne lasă pe toţi în drum.

In spatele coloanei la 2—300 metri venea camuflat un camion.

Se întâmpla ca să fie câte unul ce nu mai putea merge. Atunci sentinela rusă numea unul sau doi dintre prizonieri, ca să-l ajute. Dacă cei numiţi voiau să-l ajute, bine, dacă nu, rusul îl întreba pe cel rămas:

Mai poţi veni, sau te împuşc? Eu nu te pot lăsa aici în câmp. Nu am dreptul, şi tu tot îngheţi.

Adesea cel ameninţat, printr'un ultim efort, se scula şi se încolona din nou. Dar de foarte multe ori obositul spunea cu desnădejde din altă lume:

— Nu mai pot. Impuşcă-mă. Te rog împuşcă-mă.—

Atunci rusul întindea pistolul automat spre cel depe marginea şanţului şi trăgea. In văzul nostru al celor ce mai puteam. Şi puterile noastre creşteau. Incă 10 kilometri. Incă 9, Incă 8... Iar pe drum rămâneau mereu câte unul şi pistolul rusului ţăcănea mereu în noapte şi camionul ne urma încet... la distanţă ca o fantomă...

Aşa a rămas şi sublocotenentul Busuioc — inginer silvic tot din Moldova — şi aceiaşi ţăcănitură de pistol automat l-a despărţit de noi. M'a înspăimântat. Era primul român împuşcat.

Incă un kilometru, încă o jumătate... încă... uite satul în ceaţă.

Am ajuns. Duborka.

Un miros de pâine caldă, femei milostive pe la garduri, bătrâni cu bărbile'n palme şi copii înspăimântaţi de război.

Miros de pâine caldă și un colț de piatră liniștit... apoi n'am mai știut nimica.

M'a trezit un camarad:

— Domnule sublocotenent, se împarte pâinea! Pâinea! Pâinea! Minunea cea mare! Da. Era cam de șase sute de grame și aburea.

Era poate vis. Desigur că era vis pentrucă lângă mine Busuioc înfuleca de zor.

— Cum Busuioc? Tu? Tu trăești?

— Sigur că trăesc.

— Dar... detunătura de azi noapte? Nu te-a omorît rusul? Cum ai scăpat?

— A nu! N'a omorît pe nimenea. Făceau ei rușii așa ca să ne impresioneze coloana. Dar trăgeau în sus. Și noi ne-am speriat. Apoi ne lăsa în drum. Dar mașina care venea încet după noi se oprea și ne încărca. Pe toți ne-a cules. Iți închipui tu ce s'ar fi întâmplat dacă coloana ar fi aflat că rușii nu împușcă pe cei cari rămân în urmă. Ar fi rămas jumătate, și ar fi înghețat, pentrucă mașina nu-i putea lua pe toți. Nu? Dar așa...

Două râsete românești se apropiau în hohote de aburii mirositori ai celei dintâi pâini calde din „obeda" sovietică: Râsul meu și al lui Busuioc...

Nadia

După unsprezece zile de călătorie cu trenul, în toi de iarnă prin regiunile pustiite de nebunia războiului, am ajuns la Vladimir — oraş la Nord-Est de Moscova.

Primul lucru la debarcare a fost: baia. Baia aceea cu săpun mult şi cu apă fierbinte cu lysoform sau aşa ceva, pe care am întâlnit-o apoi mereu, din săptămână în săptămână, pe ori unde am umblat şi tot timpul şederii în U. R. S. S.... Şi sistemul acela organizat: aci intrai într'o cameră unde te desbrăcai; intrai în baie şi ieşeai în altă cameră, unde te aşteptau hainele date la etuvă şi alte rufe spălate şi călcate. (Să fiu bine înţeles: *spălate şi călcate!*) Niciodată nu am văzut prizonier să-şi spele rufele proprii. Rufele se spălau la spălător, de către echipe speciale, apoi se călcau, iar Sâmbăta dădeai pe cele murdare şi primeai în schimb curate.

Dar nu despre acest lucru vroiam să vorbesc. Voiam să spun, că acolo în Vladimir, s'au constatat cu mare îngrijorare pentru toţi, că noi, prizonierii dela Stalingrad aveam păduchi infectaţi cu tifos exantematic. Nici nu era de mirare şi ruşii se aşteptau la această „surpriză".

Iată deci pe omul de pe front, uitat de Dumnezeu

și de oameni în împărăția viscolului și al morții, cu barba încâlcită și roi de păduchi pe el, așezat pe un scaun în fața a 4 frizeri îmbrăcați în niște halate enervant de albe, cu mașinile de tuns și bricele puse în slujba curățeniei noastre corporale. Noi ne miram, rușii zâmbeau binevoitor, așa cum sunt rușii la ei acasă, mașinile țârâiau, bricele hârjoneau, iar noi din arătări de iad, luam forme omenești. Cam bogânjite, cam sfrijite, dar ne vedeam culoarea pielii, ascunsă de lumina ochilor de-atâta amar de vreme.

Unul dintre frizeri —cel mai înalt și mai dolofan — se uita foarte curios la noi și se mira de nu se mai sătura. Dela o vreme nu s'a mai putut reține:

— Dece sunteți voi românii mai slabi ca nemții? Eu n'am văzut nemți așa de slabi ca voi românii.

I-am povestit, pe cât ne-am priceput noi, în rusește, tratamentul pe care ni-l aplicau „aliații". Frizerii s'au mirat pe drept cuvânt și nu puteau înțelege.

— Cum se poate atunci, că ați stat cu ei tot timpul și ați luptat și mai luptați și azi la Don și în Crimeea?

— Noi știam că ne tăieți nasul și ne omorîți în cele mai groaznice chinuri.

Un moment s'au oprit toate patru mașinile din țârâit. Pentru ca să dea voe liberă unui râs aproape de leșin și râdeau cu atâta poftă, că am început și noi să râdem...

Ar fi fost frumos acolo în Vladimir... Nespus de frumos, dacă n'aș fi simțit fiorii temperaturii tifosului exantematic. Eram în perioada de incubație. Imi era frig, cu toată căldura din baie. Tremuram.

Tifosul exantematic este o boală grea dar oricum curioasă.

In stânga mea stătea Căpitanul Lemp dela C. I. C. In dreapta mea alt căpitan, Scorțescu, și un colonel. Toți patru aveam tifos. Eu eram mai puțin bolnav. Eram mai rezistent. Cu toată temperatura de 41,2 pe care

o aveam, eram perfect conștient. Cel puțin o credeam eu. Dar căpitanul Lemp era mai grav. El aiura și avea burta înegrită. Coloarea burții este un simptom de boală avansată și eram necăjit că burta mea nu se învinețește. Mă consideram umilit.

Intr'o zi căpitanul s'a întors spre mine:

— Măi Câmpeanu, du-te te rog afară, că a venit nevastă-mea cu mașina și spune-i să tragă mai la o parte, că vin și eu să plec cu ea...

— Aiurează săracul! Mi-am zis, dar hai să-i fac pe plac!

— ...Dar uitați ce e, domnule căpitan. Vă rog, dacă mergeți la București, spuneți-i ordonanței mele, să-mi trimită mantaua. Dacă nu odată, s'o trimită în rate...

Eram convins de ce vorbeam, dar căpitanul Lemp s'a întors spre locot. Rățiu — din Alba Iulia:

— Săracul Câmpeanu... aiurează!

Iar dimineața ne-a găsit îmbrățișați pe amândoi. Decât că Lemp era mort de cu noaptea. Era rândul meu și o doream. Știam că e rândul meu și eram fericit. Aveam mereu impresia, că trupul îmi este deslipit de cap, iar capul nu are nimica aface cu trupul. Deaceea nici nu mergeam afară. Iar când mă certa Nadia, îi spuneam:

— Las' să meargă el... dece să merg eu afară pentru el...?

— Cine el? Mă întreba doctorița necăjită.

— El... corpul...!

Așa judecam cu toții, par'că eram croiți pe aceeași nojiță.

Iar noaptea dacă eșea careva afară, îl apuca viscolul și-l înghiția în zăpadă, cum nu-l observa santinela. Intr'o zi, rușii n'au mai dat voe să eșim noaptea afară. Ne-au adus 10 căldări pentru noapte. Dar atunci se întâmpla adesea, că să cadă câte unul peste căldările

pline, murdărind toată podeaua dormitorului. Cel infectat cu tifos exantematic nu mai are nici echilibru, nici noţiunea direcţiei. Se sculau bietele surori, cu doctoriţe cu tot şi pune-te pe spălat până la ziuă. Nu s'au supărat niciodată, dar niciodată. Noi eram prizonieri. Ele erau cele care au suferit de pe urma noastră şi acuma căutau să ne redea viața, care căuta să fugă din noi.

— Ţineţi-vă de viaţă! Ţineţi-vă de ea! Vă aşteaptă copiii, nevestele, țara...

Aşa ne spunea comandantul lagărului, colonelul Novicov, care venea în fiecare săptămână să ne vadă.

Am uitat să vă spun: Vladimir era la 30 km. distanță de lagăr; ori, descoperindu-se tifosul exantematic comandamentul ne-a internat într'un „izolator" până ne-am făcut bine, — care ne-am făcut.

Imi amintesc cum într'o noapte — pe la orele 11—12, după ce am terminat cu baia —, căpitanul sovietic, însărcinat cu administrația, ne-a rugat, să-i dăm ajutor, să ne aducă mâncarea de seară. (Mâncarea se aducea delà bucătăria, care era la 2 km. de izolator). Fiindcă plou și era noapte, după baie, nici unul dintre prizonieri nu a vrut să meargă.

— Atunci rămâneţi nemâncați! spuse rusul supărat.

Și a plecat.

Dar pela orele 1 noaptea căpitanul ne trezi pe rând cu voce blândă.

— Dumneata mănânci? Am adus masa...

Căpitanul a luat doi bătrâni din sat și împreună au adus șase căldări de cașă, prin ploaie și noroi...

Sublocotenenții Chiș Galaction și Roman Sofron din Luduș — județul Turda — care ar fi trebuit să meargă, fiind sănătoși și de serviciu, s'au apropiat înmărmuriți de patul meu.

— Ce-o fi cu conștiinciozitatea aceasta sovietică, măi fraților?

Nadia mi-a spus într'o zi că sunt un tâmpit şi că mă ia la bătaie...

Pentru că n'am vrut să mănânc. Era amară pâinea?! Ori limba mea era amară?!...

— Mănâncă Valeri (aşa-mi zicea după Valeri Cicalov). Mănâncă. Cine mănâncă scapă de tifos. Cine nu mănâncă slăbeşte şi moare. Cine are inimă tare scapă. Mănâncă...

Şi Nadia îşi arăta supărarea trântind din picioru-i cu „valenki" şi încruntând din sprânceană:

— Dumneata ai doi copii fără mamă. Trebuie să trăeşti, să-i creşti mari.

Imi ştia povestea. Ştia povestea tuturor. Cu toţii stăteau de vorbă şi ea şi celelalte. Toate erau ca Nadia...

— Nu te mai aşeza pe pat Nadia. Te infectezi şi tu.

— Aşi, de mine nu se prinde tifosul. Eu sunt rea!

Şi fata zâmbea, cu revărsare de nădejde peste inimile noastre atât de greu încercate. Când intra Nadia în dormitor, intrau speranţele noastre, scăparea noastră. Cât lipsea Nadia dintre noi — două-trei ceasuri, cât aţipia şi ea — se întunecau frunţile, iar privirile se cuibăreau pe clanţa uşii ca nişte rândunele, ca nişte căţeluşi credincioşi ce-şi aşteaptă prietenul la poartă şi când se răsucea clanţa uşii noi iar râdeam, iar trăiam. Venea Nadia... Nadia noastră...

Intr'o zi clanţa uşii nu s'a mai răsucit pentru Nadia. Nici a doua zi... Nici a treia zi...

Nadia a murit.

A murit de tifos exantematic.

Hristos voskres!

Mijia a primăvară. Soarele încerca timid să alunge zilele de Nord de pe meleaguri și ne venea în fiecare zi cu bună dimineața de zâmbet. Perioada de izolare a exantematicilor a trecut și îmbarcați în camioane cu așternut de paie, ca să putem sta culcați, câte 10 în camion, bine înveliți, am fost transportați într'un sanatoriu din Susdal.

Era ziua de Paști 1943 și văzduhul se legăna în dangăt de clopote.

— Clopote! Auziți clopote!

Cu o zi în urmă ne schimbară cearceafurile și fețele de pernă. A fost zi de Sâmbătă și de curățenie generală. Baia noastră nu mai era cu apă. Corpurile noastre extrem de istovite nu mai rezistau apei. In loc de bae ne frecau surorile, cu tampoane de vată muiate într'un desinfectant puternic.

Cu „echilibrul" o duceam prost de tot. Ca să îmbrăcăm papucii dela capul patului, trebuia să trecem prin cele mai curioase exibiții, începând dela mătănii, până la figura bobocilor de rață. Apoi au început plimbările pe afară în halate. Câte un sefrt de oră, apoi câte un ceas. Cât ne țineau picioarele. Surorile ne propteau și ne spuneau povești.

— Copăcel, copăcel!...

Aveam și cărți de citit în sanatoriu. Mai cu drag așteptam ziarul. Ziarul nostru „Graiul liber" al pri-

zonierilor, scris de prizonieri, în limba română și primit cu regularitate dela Moscova. Il așteptam cu drag, că ne aducea vești proaspete din România. Vești adevărate, cum nu se spuneau în vremea lui Antonescu în țară. Atunci nu prea le credeam, dar vremea le-a confirmat mai târziu.

Ușa se deschise cu veselie și apăru sora de serviciu, cu un castron cu ouă roșii:

— Hristos Voskres! (Cristos a înviat!)

— Voistino Voskres! A răspuns căpitanul Gavrilescu.

Sora ne-a zâmbit cu veselie, ne-a împărțit ouăle și a ciocnit cu noi.

— Vă rog să mă scuzați că am venit azi ceva mai târziu, dar am fost și eu la Inviere.

Mare ne-a fost mirarea. Mare lucru se petrece în țara bolșevicilor. Sora ne-a priceput mirarea:

— Dar ce vă minunați atât? La noi cine vrea crede. Auziți clopotele? Avem în sat două biserici.

— Păi noi știm că...

— Stați să vedeți. Satul nostru de exemplu, are 4000 locuitori. In timpul țarilor avea 36 de biserici și 17 mânăstiri. Tot pământul din regiune era al bisericilor și al mânăstirilor. Vă închipuiți ce era pe capul celor 4000 de locuitori, slugi pe pământul mânăstirilor. Ei bine, acest pământ s'a expropriat și a intrat în stăpânirea locuitorilor. Și unde înainte vreme era câte o biserică în fiecare străduță — chiar și câte două pe aceeași stradă — azi avem două, care sunt prea suficiente pentru sat.

— Dar mânăstirile?

— Mânăstirile sunt. Călugări nu mai sunt. Intr'una din aceste mânăstiri este lagărul Dvs. în care veți merge după ce vă veți mai întări. O să vedeți ce frumos este acolo. E numai parc, pădure, iarbă, alei, terenuri de sport.

N'am mai auzit ce spune sora, pentrucă în cameră au năpădit lăutarii. O orchestră compusă din prizonieri din lagărul dela mânăstire, italieni şi români, începu să cânte din instrumente şi gură. Intâi, „Non ti scordar di me" apoi „Paloma" şi...Cărăruie care duci la Bucureşti"... „Leliţă cârciumăreasă"...

La început, am înţeles ceva. Dar timpanele noastre au obosit repede. Nici ele nu mai erau în facultăţile lor. In loc de note, auzeam ciocănituri stridente şi numai „Bucureşti" şi unele acorduri de doină mai erau percepute şi asimilate, ca simplă noţiune. Lacrimile se furişau şăgalnice şi se scurgeau dintre gene, fixându-se de cearceaful imaculat, lângă cojile de ouă roşii.

— Ei, ei, ei! Dar ce? Sunteţi copii? Ne dojeni sora. Mai bine arătaţi-ne un joc din România, să vedem şi noi.

Unii au încercat, dar s'au prăbuşit, în hohotele noastre de râs. Au sărit însă surorile şi ne-au arătat un „iablucica" minunat — dans marinăresc cu mult antren.

Concertul nostru a fost deranjat de sora de serviciu, care ne aduse porţia de slănină, zahăr şi ţigări, ca în fiecare dimineaţă.

— Dar dumneata dece nu eşti bărbierit „gospodin" căpitan? Ia să vină imediat frizerul. Se poate? Şi uite ce ai pe mână! Ah! „Greaznâi" (murdar). Ia treci imediat la spălat. Aşa vrei să mănânci?

Şi căpitanul Popescu din cavalerie, ascultător, cuminte, a coborît din pat, ca un copil prins cu păcatul, şi-a sumes frumuşel mânecile, sora i-a turnat apa deasupra ligheanului şi cavaleristul nostru s'a spălat bodogănind.

— Nu, nu sunt murdar... E numai...

— Nimic!

Par'că eram copii. Nişte copii răi, răi de tot, pe care îi dădăcea sora.

Un proces

Inainte de masă avusese loc match-ul de volley dintre români și italieni. Românii se clasaseră în finală cu nemţii, iar la şah tot echipa românilor i-a bătut pe unguri, luând „campionatul" lagărului.

Era o după masă călduroasă, sărutată de un vânţuleţ de primăvară cu jocuri de zulufi. Prin parcul lagărului, prizonierii „vecinici grăbiţi" forfoteau de colo 'ncolo. Unii făceau coadă la intrarea în bibliotecă, alţii făceau antrenament la salturi şi fond, în vederea concursului „internaţional" de Duminica viitoare.

Copacii se încoronaseră bine cu frunziş, la umbra cărora ciorile îşi cloceau ouăle „jinduite" de italieni vecinic atenţi la orice sgomot din frunzişuri — spre marele nostru humor şi în droaia de glume aruncate camaradereşte.

— Per che, Per che, seniore? La voi se mănâncă puii de cioară. Trebue să fie tare gustoşi!...

Pe o bancă, doi români joacă table, pe... untul de dimineaţă.

— Pierzi Dăscălescule. Marţi te face! S'au dus 80 grame de unt. Iei ceaiul fără unt.

— Tot nu-mi place mie untul...

— Nu-ţi place? Deaceia mi-ai oferit alaltăeri cele 80 grame unt pentru porţia mea de zahăr?

— Dacă e fraer — răspunde un maior din altă parte. O rație de zahăr de 40 grame contează la „bursă" o jumătate rație de unt, adică 40 grame. Dar Dăscălescu de unde să știe?

— Pst! Vorbiți mai încet de „bursa neagră". Se aude și iar ne facem de râs. Ați auzit ce-a pățit maiorul Wolf?

— Nu... care Wolf?

— Unul... ăla care confecționează scândurele și săculețe pentru pâine... L-a prins comandantul lagărului, că lucrează pe țigări și l-a „citat" pe sala de mese...

— Foarte bine i-a făcut... Șase-șase.., Foarte bine i-a făcut. Auzi? Să facă scândurele pentru tăiat pâine... Hm! șase-șase...

— Păi nu d'aia l-a „citat", ci fiindcă a luat dela camarazi țigări pentru lucru...

— Câte opt țigări de săculeț... Și zece de scândurică.

— Foarte bine i-a făcut... Auzi dom'le ce porcărie. Asta ne concurează dragă. D'aia au scăzut prețurile la scândurele. Până mai eri scândurica se plătea cu câte 15 țigări...

— Prego, prego... interveni un italian. Cigaretta? Cigaretta? Io dao una ratio burro (unt) per cinque cigaretta...

— Nu camarade... E vorba despre altceva...

— Prego, prego...

— Patru-patru!

— Mai lăsați dracului bursa. Ce? Sunteți italieni?

— Ce să faci măi? Ce să faci? Toată ziua citești, joci, faci sport, mergi la concert, cinema... Ce să mai faci? Trebue să te ocupi cu ceva.

— Du-te la cor.

— N'am voce.

— Du-te la grădină.

— Am fost și am făcut bătături. Nu-mi place... Mai ne omorîm cu „comerțul" Șase-șase...

— Pân'te prinde... Atunci te face de râs în fața lagărului și iar te astâmperi...

— Două-trei zile... Apoi iar începi d'acapo. Săptămâna trecută am cumpărat o cutie de pudră...

— Pudră?

— Da. Dar goală.

— Goală?

— ...Să țin nasturii în ea... Era tare drăguță... Am dat 300 grame de pâine.

— Ce? Ai tu atâția nasturi? Trei-trei!

— Am. Fac colecție de nasturi...

— De ce? Tot pentru bursă?

— Aș! Așa pentru mine. Mă joc cu ei. Am cumpărat eri dela un maior italian un nasture, o splendoare. Stai să ți-l arăt.

Și maiorul C. scoase din buzunar o batistă și din batistă un nasture de tinichea cu ceva crestături pe el.

— Ei ce zici?

— Mde... frumos. Dar mie nu-mi place.

— Nu ți-o fi plăcând ție, dar acest nasture m'a costat 10 țigări.

— Ce ești nebun? Rația pe o zi? Dar tu ce fumezi?

— Eu nu fumez și decât să dau țigările pe pâine, mai bine le dau pe nasturi. Sunt tare drăguți...

Maiorul de stat major privi cu duioșie chipul de tinichea, întinzându-l cu mâna cât mai la distanță, ca să-l admire în voe.

— Hai, lasă nasturele, domnule Șef de Stat Major. Aruncă zarurile. Acu sună adunarea și rămânem cu partida neterminată.

— Exact. Uitasem jandarmule. Dar dece ne-o fi adunând acuma?

— O mai fi făcut careva vreo trăznae.

— Ca ăi de eri.

— Da dom'le. Auzi tâmpenie! Să te duci tu căpitan, ditamai comandantul de escadron și să furi arpagicul din straturile pe cari tot tu le-ai semănat.

— Şi ce făcea cu arpagicul?

— Ce să facă? Il ţinea sub saltea. Aşa de draci. S'au găsit sub saltea vreo zece kilograme, iar când l-a întrebat comandantul lagărului ce face cu atâta ceapă și dece a furat-o, se uita ca năucul.

— Nu i-o fi ajungând mâncarea...

— Las-o 'ncolo. Dar nu l-a întrebat colonelul rus: Dece-ai furat „gospodin" căpitan? Nu-ţi ajung 600 grame de pâine? Nu-ţi ajung 80 grame unt, 40 grame zahăr, 700 grame cartofi sau pastă, de două ori mâncare caldă, două feluri la prânz și două seara? Ce Dumnezeu? Spune să-ţi dau suplimente. Spune! Dar nu fura, că e urît! — Domnule colonel — a răspuns căpitanul, îmi place mie, să am eu arpagicul meu la saltea...

— Din războiu dragă... din războiu... Șase-șase... Mda...

— Mda...

Toaca „din vecernii" cum îi spuneam noi, anunța adunarea și pe aleile umbrite, cu nisipul galben proaspăt întins, printre boschetele de liliac și trandafir, prizonierii români, nemţi, unguri, italieni, finlandezi, se îndreptau gălăgioși spre arena de volley, unde în amfiteatru, pe bănci de mesteacăn alb, „domnii" prizonieri aşteptau să vadă „ce-o mai fi vrând" comandantul sovietic.

***

— Da domnilor ofiţeri, — continuă colonelul Novicov, comandantul lagărului. Au ajuns la urechile mele svonuri, că unele naționalități mă acuză de românofilism. Că dece îl am ajutor pe colonelul Cambrea,

că dece Românii în sus, Românii în jos şi pretutindeni Români şi numai Români. Mă rog, să fim înţeleşi odată pentru totdeauna: Românii sunt cei mai harnici, cei mai ordonaţi, cei mai disciplinaţi. Asta se ştie de toată lumea. Totuşi, în faţa mea, toţi sunt la fel: Şi Nemţii şi Italienii şi Ungurii şi Românii *mei.*

A tuşit puţin colonelul Novicov, am tuşit şi noi Românii şi... s'a trecut mai departe... Lucru curios însă: Interpretul român a tradus pe acest „mei'' pe câtă vreme ceilalţi l-au trecut sub cenzură.

— Dar nu despre asta e vorba acuma. E vorba de unele chestiuni cât se poate de neplăcute.

Aici comandantul a înşiruit câteva abuzuri de-ale Nemţilor ca: furturi dela magazie, o încercare de dezertare, apoi lipsa de curăţenie dela un dormitor italian, apoi despre Unguri prea puţin (erau şi ei puţini) şi fiindcă acestea nu ne interesează, să vedem ce s'a petrecut în aceea zi în sectorul Românilor.

— Da domnilor ofiţeri. Iată unde am ajuns, continua comandantul pe ton teatral... Doi colonei se iau la ceartă şi se înjură pentru un loc pe gard.

Ai, ai, ai!

Onorata adunare a izbucnit într'un hohot de râs formidabil.

— Nu râdeţi domnilor. Că aşa e. S'au luat la ceartă şi s'au înjurat pentru un loc pe gard... să vedeţi cum: „Gospodin'' colonel C. a eşit cu pătura la soare, în spatele pavilionului. Ajuns lângă gard a vrut să-şi întindă pătura, când colo gardul era ocupat de altă pătură. Era pătura domnului colonel M. care — în chiloţi de baie — citea o carte păzindu-şi pătura întinsă la soare.

— Te rog să-ţi iei pătura de-aici — zise supărat domnul colonel C. că e locul meu.

— Puneţi-o alături că este loc — răspunse colonelul M.

— Nu. Că ăsta e locul meu — dădu replica colonelul C.

— Dar domnule colonel C., gardul are o sută de metri și e tot la soare. Pe gard este o singură pătură.

— Da... pătura dumitale...

— Perfect! Ei bine, pătura mea ocupă exact doi metri.

— Nu mă privește...

— Ba vă privește... Vă mai rămân nouăzeci și opt de metri.

— Păstrează-i dumneata pe ăia. Mie să-mi dai locul.

— Dar în definitiv cu ce dovediți că este locul Dvs.? Ați pus vre-o etichetă? Aveți cu cineva contract? Pe ce vă bazați Dvs. dreptul la acest loc?

— Pe dreptul primului ocupant și pe *vechime în grad*.

— Dar domnule colonel aici toți suntem prizonieri... Simpli prizonieri...

— Da, dar nu uita condescendența... Ce crezi că în țară n'o să se judece aceste acte de indisciplină? Vai de mine...

— S'o fi judecând, dar eu nu-mi mișc de-acolo pătura. Eu am venit mai de dimineață, eu sunt ocupant. Mâine poftiți Dvs. de vă sculați mai de dimineață și veniți întâiul...

Ei bine domnilor ofițeri, eri dimineață pe la orele 7 cine s'au sculat înaintea tuturora? Domnii colonei C. și M. S'au întâlnit amândoi pe coridor cu păturile în mână. Adică mai bine zis, d-l colonel C. cobora scările, când d-l colonel M. eșise din cameră. Și fiindcă gospodin colonel C. este mai tânăr — să nu se supere gospodin M..., dar așa am impresia —, domnul C. l-a ajuns pe domnul M. la eșirea din pavilion, l-a salutat respectuos cu bună dimineața și a luat-o la fugă cu pătura drept la gard și și-a întins pătura exact pe locul

cu pricina. Nici mai la stânga, nici mai la dreapta. Vă închipuiţi ce a urmat. Dar culmea a fost azi dimineaţă. D-l colonel M. s'a sculat pe la cinci şi a eşit să-şi întindă pătura. In fine a reuşit să fie cel dintâi. Pe la ora 7, foarte ceremonios şi puţin cam decepţionat, se înfiinţează în curte d-l M.

— Bună dimineaţa, d-le colonel. Mi-aţi luat-o înainte!

— M'neaţa... Nu dau nimănui socoteală de când mă scol şi ce fac.

— Mda... Numai că aţi greşit. Vedeţi, locul cu pricina nu este acela pe care v'aţi întins Dvs. pătura, ci acesta.

Şi colonelul M. îşi întinde radios pătura între doi stâlpi, trăgând milimetric, când în stânga, când în dreapta.

— Asta s'o crezi dumneata — răspunse înfuriat colonelul C. Ce? Sunt ramolit?

— Probabil!...

— Să nu fii impertinent.

— ...Probabil era noapte, sau sunteţi poate deaseară aici?

— Domnule colonel să nu glumeşti cu mine. Acesta este locul cu pricina de eri, unde mi-am întins eu pătura.

— Ba de fel. Acesta este, unde mi-am întins-o eu.

— Eşti un...

— Ba d-ta eşti un...

— Şi gata... au ajuns la mine.

Colonelul Novicov şi-a încrucişat mâinile la piept, a stat puţin grav, uitându-se la noi, apoi nu s'a mai putut stăpâni. A dat într'un râs cu sărituri de burtă şi tusă şi lacrimi. Râsul a luat formă de molimă, s'a întins la noi şi a fost ca la teatru.

După aproape un sfert de oră Novicov spuse printre lacrimi:

— Hai gospodin Cambrea să jucăm rummy. Şi... domnilor... vă rog mai multă seriozitate... Ce Dumnezeu? Se vede că întineriţi, nu mai încape energia în Dvs.

— Se spun bancuri? Intreba un colonel italian — pe la periferia grupului, care nu prea fusese atent la discuţie.

— Mda... Se spun... Se spun bancuri româneşti..,

— A! banco româneşti! Multo bene, multo bene... Bune bancuri româneşte... buno!

Cercetătorii de calorii

Ca să vedeți cu ce se îndeletnicesc oamenii, când nu au treabă și ca să vedeți îndărătnicia omului învățat cu opoziția negândită.

La drept vorbind din toată activitatea noastră zilnică, numai 30 de minute erau la dispoziția lagărului și anume: Cele două apeluri de dimineață și seara. Ei bine, aici nimenea nu avea nimic de obiectat. Prizonierul „vecinic grăbit", avea totuși răbdarea să stea în front de două ori pe zi, până se dădea raportul ofițerului de serviciu.

Programul zilei era așa:

La ora 7 deșteptarea. Până la ora 8 toaleta. (Spălat până la brâu, la spălător, cu săpunul de toaletă distribuit de două ori pe lună). La ora 8 educație fizică 15 minute. La 8,15 apelul până la 8,30. La 8,30 masa de dimineață. După masa de dimineață la dispoziția prizonierului: bibliotecă, sport, muzică, plimbare, sau — în mod cu totul benevol — lucru de grădină de flori, de pomi, sau zarzavat, ori în fine, fiecare făcea ce vroia. In dormitoare însă, nu se permitea ședерea, deoarece în timpul dimineții, ofițerul de planton pe cameră făcea aerisirea și spălatul camerei. La 13 se servea masa. Apoi somn până la ora 17. Cine vroia. Insă desbrăcat și sub pătură. Cei ce nu dor-

meau erau obligați să respecte somnul celor ce se culcau. Apoi după ora 17 încep întrunirile, jocurile de şah, rummy, bridge, iar sporturi, coruri, biblioteca și altele până la ora mesei de seară. După masă plimbarea prin curte, apoi la ora 21,30 apelul și la 22 stingerea.

Ei bine, totul ar părea minunat așa când citeşti acuma, ca om liber şi normal. Dar acolo, la Susdal, o parte a programului producea vecinică nemulţumire și murmure nesfârșite se înălțau la ceruri în fiecare zi. Era vorba de cele 15 minute de educație fizică. Auzi domnule? Educație fizică! Efort de prisos!

In definitiv în ce consta sfertul de oră al educaţiei fizice? In executarea unor mișcări simple, la comanda căpitanului Teodorescu: Mâinile sus — una! jos — doi! sus — trei! jos — patru! Mâinile în șold — unu! jos — doi! una-doi! Și așa mai departe.

Nu era greu și era foarte necesar — foarte necesar. Dar — ci-că — consuma energie. Așa ziceau „cercetătorii de calorii", că după toate socotelile lor, un om ce stă în repaos are nevoie de 2.500 calorii pe zi, iar în efort normal, de 3000—3500; ori noi primeam rația de alimente, care varia între 3000—4500 calorii pe zi. Prin urmare fără efort ne-am fi putut chiar și îngrășa (după cum s'a adeverit cu prisosință mai târziu).

Bine, bine, dar educația fizică consumă și ea o parte din calorii și în special te atacă la burtă, la osânză.

— Ce e de făcut? Ordinul e ordin. Hai la comandant, hai la Cambrea!

— Hai!

Și ne-am dus. In delegație... Cu jalbă... Cu plângerea în proţap... Mă rog frumos, adică să facă bine, să scoată din program educația fizică... Lumea așteaptă

la eșire. In tăcere. Cu răsuflarea tăiată. Unii își făceau cruce:

— Doamne ajută-le!

Rezultatul „deputăției": Cine e bolnav sau cine, în urma tifosului, nu poate face educație fizică, se scutește!

Toți s'au strâmbat de șale, ca la o comandă, acolo pe loc.

— Păi eu sunt bolnav...

— Eu am avut tifos exantematic.

— Eu, vai de zilele mele!

Toți deveniseră muribunzi, instantaneu.

— Păi nu, păi nu, nu așa! Cu avizul doctorului!

— Da? Hai la doctor! Hai la infirmerie!

Și coloana a început să se miște spre infirmerie și fiindcă erau mulți și fiindcă nu mergeau mai repede — ai dracului de șmecheri, cei din urmă grăbiră pasul. Cei din față se văzură ajunși și amenințați cu depășirea. Ei nu. Asta nu se poate. Ce? Să le-o ia înainte? Asta nu, niciodată.

Și o porniră la fugă trei sute cincizeci de oameni. Ca la Maraton. Toată lumea. Buluc! Grămadă! Gâfâind! Am uitat și de boală și de tot!

— Ce domnule? Ce s'a întâmplat? Intrebă cu justificată spaimă doctorul șef. Ce e asaltul ăsta?

— Suntem bolnavi domnule doctor, vai de zilele noastre. Să ne scutiți de educația fizică de dimineață.

— Dar fuga asta ce-a fost? Asta n'a fost fugă de bolnavi... Dar, în fine. Să vedem. Pe rând... Vă rog pe rând.

S'a înșiruit o coadă, ca dela Cercul Militar până la Telefoane și unul câte unul intra la doctor, se milogea, doctorul râdea, îl bătea prietenește pe spate:

— N'ai nimic dragă. Ești sdravăn ca un brad!

— Te-a scutit?

— Nu. Dar în definitiv are dreptate doctorul. Educația fizică nu scade din calorii. Mai degrabă ajută la asimilarea alimentelor și atunci să vezi că...

Incetul, doi câte doi, s'au răspândit. Intr'o jumătate de oră n'a mai rămas nici un amator, nici un reclamant. N'aveau vreme să aștepte la coadă...

Mda! Prizonierul e întotdeauna grăbit.

B ă t a i a

Simplu:

Un Român înfuriindu-se nu știu pe ce chestie, i-a dat bucătarului o lovitură de polonic în cap și întâmplarea a făcut, ca bucătarul să fie neamț. Neamț, ca orice neamț...

Acest fapt n'ar avea nimic deosebit. Câte cazuri din astea nu se întâmplă în lume și în special în armată Unul a dat, altul a încasat și faptul odată consumat, ce-i mai poți face?

Decât că întâmplarea în speță a avut loc în Uniunea Sovietică, unde constituția este cunoscută și de ultimul colhoznic și unde demnitatea omului este sucul dătător de viață în artera societății, iar cazul despre care vorbesc, s'a întâmplat în lagărul 27 din Krasnogork. Lagăr, ca toate lagărele de prizonieri. Cu sentinele, cu gard, cu Nemți, Români, Unguri, Italieni, Finlandezi, Spanioli din Divizia albastră și alte amănunte strict necesare unui lagăr.

Poate dacă faptul s'ar fi întâmplat între doi prizonieri din aceeași țară, lucrurile n'ar fi fost atât de mult scărmănate. Dar așa?

Comandantul lagărului s'a sesizat imediat. S'a anunțat pentru a doua zi după masă suspendarea ori-

cărei activităţi în lagăr şi adunarea tuturor prizonierilor în sala de spectacole.

Comandantul lagărului, colonelul Sauzen, profesor la Universitatea din Moscova, neobişnuit de grav — aproape supărat, — încadrat de patru interpreţi, care traduceau fiecare frază a vorbitorului în limbile respective, română, germană, maghiară şi italiană, deschise şirul cuvântărilor. Cuvântări de blam, de dojană, mustrări tăioase, usturătoare...

— „...Gestul camaradului român depăşeşte legile oricărei etici — continua colonelul. Iată prima lovire în lagărul meu... Cel ce a lovit, spune că a lovit un Neamţ şi nu regretă... Intâmplător neamţul în chestiune nu e neamţ, ci un ceh foarte de treabă. Dar vă întreb pe Dvs. Românii, în special: Cu cine aţi venit pe teritoriu strein? Nu cu Nemţii? Adevărat că noi zicem: de zece ori fie blestemaţi Nemţii fascişti care ne-au cotropit patria, dar nu-i mai puţin adevărat că aveţi şi Dvs. partea Dvs. de vină... Dacă spui: L-am lovit fiindcă e neamţ, faci un gest rasist, hitlerist, nazist. El este tot aşa de desarmat, ca şi dumneata. Nemţii înarmaţi sunt pe front... Va veni o vreme când şi voi Românii, şi toate celelalte naţionalităţi care sunteţi aici veţi avea posibilitatea să plătiţi cu vârf şi îndesat celor ce v'au târât în războiul acesta de jaf. Până atunci nu uitaţi, că şi Germania îşi are patrioţii ei, ca oricare altă ţară. In orice om care munceşte, există germenul libertăţii şi al democraţiei... Dece nu l-ai bătut pe Neamţ atunci când ai trecut Prutul, la Odesa, la Don, sau măcar la Stalingrad?... Noi Sovieticii avem legile noastre pe care le respectăm. In legile noastre se vorbeşte despre respectul omului. Noi aplicăm acest respect şi asupra Dvs. Noi nu v'am bătut şi nu vă batem. Dece tocmai Dvs. veniţi să călcaţi legea pe care ar trebui tocmai Dvs. să o apăraţi mai mult ca oricare?... Sunteţi simpli prizonieri şi nimic mai mult. Dar sunteţi într'un Stat sovie-

tic, cu legi omeneşti... Ştiţi Dvs. ce se întâmplă în lagărele de prizonieri din Germania?"... etc. etc...

Ş' colonelul urmă rechizitoriul, cu ton domol, domol ca un sursur de zefir.

A vorbit colonelul 2 ore și jumătate fără întrerupere. Sala tăcea, asculta, roșea. Fiecare cuvânt era o palmă, un şfichi.

Era suprema lecţie de civilizaţie pe care ne-o servea învingătorul, care ne trata omenește. Dacă ne-ar fi bătut, ne-ar fi durut poate mai puţin.

Noi nu înţelegeam atunci lecţia. Aveam instrumentul d- percepere din ţara lui Antonescu, unde cele 25 la spate erau legiferate. (Pe vremea aceia nu se știa nimi despre lagărul dela Maidanek).

După ce s'a terminat conferinţa, m'am apropiat de sublocotenentul George Nichiti — azi Preşedintele Tineretului Progresist.

— Mă Georgică, dar dece se face atâta caz dintr'o lovitură de polonic?

— Se vede că aşa e la ei chestia cu lovirea omului de către om.

M'am convins mai târziu, că așa este la ei!

Cine lucrează bine, mănâncă bine

Spre deosebire de lagărul 160 dela Susdal și 74 del Oranki în care erau numai ofițeri, spre deosebire de cele mai multe lagăre, unde erau numai subofițeri și grade inferioare, în lagărul 27 dela Krasnogorsk erau prizonieri de toate gradele. Incepând dela generali până la soldați.

Dar să lămurim un lucru. Generalii aveau cameră separată și li se servea mâncare gătită la bucătărie, aparte, cu menu special.

D. general Mazarini locuia în aceeași cameră cu d general Lascăr și amândoi veneau mereu între noi; ne plimbam, adesea jucam bridge sau rummy și ședeam la „Saltă" ceasuri întregi. Generalii se bucurau de o simpatie deosebită în rândurile noastre.

Imi amintesc, că ne făcuserăm chiar un program, noi „cei mai mici", ca să mergem cu rândul la plimbare cu d. general Mazarini — că vai doamne — nu-i frumos să mergi așa, cu cârdul după general. Apoi seara, în camera d-sale, echipele de bridge se perindau regulat până pe la orele 12 din noapte. Că vedeți... pentru generali nu era oră de stingere sau deșteptare, iar ofițerul de serviciu sovietic (dejurnâi) umbla în vârful picioarelor pe coridor... Să nu deranjeze pe general!... Autentic! Locot. Răzuș Paul — azi Consilier

la Banca Națională București cu locuința în Str. Aurel Vlaicu 93 — era nelipsitul partener al d-lui general Mazarini.

— Mazetto! Invață să joci bridge!

Asta era ironia generalului, atunci când pietrele îi favorizau și își făcea levatele după gustul inimii.

D. general Lascăr deși era toată ziulica cu noi în Sectorul I. dar — să ne ierte — adesea ne neglija... Cum adecă? Prea se pierdea în „chestiuni familiare".

Domnia-Sa era în lagăr cu ginerele, căpitanul Popovici și prea des se luau la braț adâncindu-se în amintiri — probabil.

Dealtfel am mai avut noi „familii" în lagărul 27. Era maiorul Pădeanu cu fiul său Florin — sublocotenent. La cererea maiorului Pădeanu, Inaltul Comandament Sovietic a făcut cercetări, i-a găsit copilul și i l-a adus în acelaș lagăr. Nu s'au mai despărțit până la sosirea în țară.

Atât în lagărul dela Susdal, unde erau vreo 30 de generali, cât și la Krasnogorsk, generalii își aveau pavilionul lor aparte, în aceeași curte, însă desigur, altfel aranjat și organizat de către ordonanțele lor. Să precizăm un lucru. Generalii prizonieri în U.R.S.S. au ordonanțe.

Ofițerii în genere nu erau obligați să muncească, iar în lagărele de ofițeri nu erau brigăzi obligatorii de lucru Totuși, la 27, ne-am oferit noi brațele — câte două ore pe zi — pentru montarea unor barăci. Cine a vrut. In special Românii se ofereau mereu cu toții. Românii erau în general mai muncitori. La brigăzile de soldați de exemplu — și asta în toate lagărele — munca obligatorie pentru brigăzile gradelor inferioare era de 8 ore și anume: Dela 8—13 și 16—19, cu somn în timpul prânzului. Se făcea așa:

Fiecare brigadă de lucru își avea un plan de lucru zilnic. De pildă: O brigadă de tăietori de lemne taie

în 8 ore atâția steri. Dacă termină în 4 sau 5 ore, a terminat ziua de lucru. Dacă însă brigada e harnică și în loc să stea cu burta la soare, în orele care i-au rămas, continuă să muncească, însemnează că depășește planul cu atâta cu cât va realiza în plus peste cantitatea de lemn fixată în plan pentru acea zi. Ei bine, pentru acest plus de realizare, se constată pe loc procentajul. De exemplu se spune: S'a tăiat cu 50% peste plan. Deci și plata va fi cu 50% mai mare.

Seara reîntorși în lagăr, șeful de brigadă prezintă darea de seamă, iar brigada respectivă primește alimentele cu 50% în plus. De exemplu: în loc de rația normală de 600 grame de pâine, primea 900 grame, sau 1200 și așa mai departe, după realizarea din ziua aceia.

Dar să se rețină, că dacă se întâmplă, ca o brigadă să nu împlinească planul, brigada primea totuși rația normală de 600 grame pâine și celelalte. De rația normală nu se atingea nimeni, chiar dacă nu realizai nimic.

Ei bine, brigăzile de români erau acelea care în mod regulat depășeau planul cu 50%, 80% și chiar 100. Din pricina aceasta Românii și-au atras cu drept cuvânt simpatia sovieticilor.

— Păi voi Românii sunteți oameni minunați, nu așa cum v'am cunoscut noi în război. Harnici sunteți, cocheți sunteți, artă aveți, buni sunteți... Dece nu ar putea țările noastre să trăiască în prietenie? Știți ce n'aveți voi Românii? Conducere! Asta vă lipsește! Conducere cinstită!

In acea seară brigăzile românești primiră felicitări din partea comandamentului și au fost citate în fața tuturor naționalităților adunate în careu. Ajutorul comandantului tocmai terminase de citit comunicatul

oficial asupra operaţiunilor de pe front, care ni se citea în fiecare seară şi acum ne spunea scurte ştiri din România.

Ofiţerul nostru de serviciu „pe naţiune" era extrem de deprimat. Ii lipsea un om la apel şi nici măcar nu putea stabili, cine este acel care lipseşte. Cu câteva zile în urmă, doi Finlandezi săpaseră pe sub gard un şanţ şi au dispărut într'o noapte. Iată acuma un Român dispărut. Ce e de făcut? Să nu-l dai lipsă? Dar dacă a fugit, atunci se chiamă că eşti complicele lui? Ei drăcie! Ce e de făcut? Incă odată:

— Drepţi! Doi, patru, şase, opt... patruzeci... o sută şi... Ptiu! Unul lipsă. Apelul! Adam,

— 'zent!

— Popescu

— 'zent!

— 'zent!

— 'zent!

Toţi prezenţi.

In fine nu s'a mai putut amâna. Locotenentul sovietic de serviciu s'a apropiat, a trecut de Cehi şi se îndreaptă spre noi. Gata. Ce mai...?

— Drepţi! Domnule ofiţer de serviciu, la apelul de seară un om lipsă.

— Dar unde este?

— Nu ştiu!

Rusul făcú ochi mari.

— E posibil? Cine este cel care lipseşte?

— Nu ştiu.

Rusul făcu ochii mari.

— Nu mai înţeleg nimica.

— Nici eu nu înţeleg, răspunse transpirat căpitanul. C. privind peste ochelari. La apel răspund toţi, dar la număr lipseşte unul.

— Ia fă încăodată apelul! Atenţiune! Ceilalţi liberi.

In timp ce în seara lunei pline, melodii italiene și spaniole se plimbau prin văzduhul parfumat cu miros de salcâm și geamurile de peste drum se deschideau pe rând, ca să asculte, ca în fiecare seară la apel, în sectorul românesc, se mai auzea încă: zent! zent! zent! Toţi! Bravo! Nici unul lipsă!

— Ei acum numără — invită ofiţerul sovietic.

— Doi, patru, șase... o sută și... Vedeţi? unul lipsă.

— Dar pe dumneata de ce nu te numeri?

Erau să se dărâme pavilionele de râs. Căpitanul C. a luat-o la fugă prin noapte, că altfel n'ar fi scăpat .de ironiile noastre toată seara. Ofițerul rus leșina de râs..., și luna râdea...

iar melodiile spaniole nu încetează...

și era atâta răcoare și atât de bine...

Dă un număr!

In sala de mâncare erau așezate mese de câte 10 persoane. In capul fiecăreia stătea șeful de masă — dup` mult trâmbițata vechime în grad, care nici unde nu era mai disputată ca aici. Masa era singurul loc unde toți — absolut toți prizonierii erau „obligați” să ia parte, ba veneau chiar fără întârziere... Aici nu se cerea scutire pentru caz de boală...

In definitiv, care era rolul șefului de masă?

La masa de dimineață de exemplu, primea dela ofițerul de serviciu, servit la masă, șase kilograme de pâine zece rații de unt, zece rații de zahăr și ceaiul respectiv. Șeful de masă trebuia să facă împărțirea pe zece persoane.

Pentru zahăr, împărțitul se făcea cu lingurița rasă cu o lamă. Una mie, una ție, una lui, apoi iară una mie și așa mai departe.

Untul se împărțea cu un aparat special inventat de un prizonier: O scândură gradată cu zece liniuțe, pe care untul se întindea în formă de drug pătrat, apoi se făceau însemnările respective în dreptul gradărilor și se tăia cu o lamă de sticlă sau cu un cuțit.

Pentru pâine era cântar la fiecare masă. Cântar de lemn, făcut de comesenii respectivi. Dar câtă migăleală, până s'au construit greutățile din pietricele.

Intâi s'a luat o pâine ca greutate inițială. Avea 1,500 kgr. Jumătate trebuia să aibă 0,750 kgr., și așa mai departe, până s'a ajuns la greutăți de câte 0,50 și chiar 0,010 kgr. Inchipuiți-vă dumneavoastră! Zece grame de pâine era mare diferență. Era una a cincea parte din rația zilnică primită dela nemți, la Stalingrad.

Dar nu din cauza aceasta se drămuia pâinea la grame, că tot nu se mânca toată. Dar era mentalitatea individualismului, hapsână, avară, de a strânge cât mai mult, că dacă ar fi fost vorba de nesăturare, n'ar fi fost bursa de alimente, nici târguirea anumitor lucruri netrebuincioase în schimbul alimentelor. Sublocotenentul Martin de pildă și-a dat rația de alimente pe două zile, pentru o pereche de pinteni... Nu putea umbla prin lagăr fără pinteni.

— De-acu nu mai iei eczemă! Ii spuse slt. Mărgineanu Livius, când îl văzu zornăind.

Și fiindcă pinteni nu se pot purta pe bocanci, a trebuit o întreagă pledoarie, ca să-l convingă pe căpitanul Scorțescu să schimbe cismele cu el.

Păsărică! ce să-i faci?

Apoi unuia îi plăcea boneta nemțească. Și-o procura tot pe alimente. Altul se îndrăgostea de ciorapi italieni (că aveau canafi și erau tirolezi) și, îi procura în acelaș fel. Căpitanul Stoenescu, nu știu cât zahăr a dat pentru o bonetă italiană. Avea urechelnițe, care se încheiau pe creștet. Asta îl amuza probabil.

La un moment dat, prizonierii din lagăre, cu greu se puteau deosebi ca naționalitate, după îmbrăcăminte.

Dar am început să vorbesc despre masă.

Cum spuneam rațiile se împărțeau la miligram, s'ar putea spune. Dar nici cântăritul și răscântăritul nu era un argument suficient.

Șeufl mesii așeza porțiile pe masă, într'o anumită ordine și striga cu voce tare:

— Dă un număr!

Dela masa vecină se striga un număr. De exemplu:

— Şapte!

Şeful de masă mai striga odată:

— Mai dă un număr!

Cel dela masa de alături mai dădea un număr, de exemplu:

— Doi!

Aveam deci şapte şi doi.

Incepea apoi distribuitul pâinii. Anume: Se numărau dinspre stânga raţiile de pâine dela cap: una, două... cinci... şapte şi se începea cu grămada şapte. Dacă numărătoarea raţiilor mergea dela stânga la dreapta, numărătoarea oamenilor mergea dela dreapta la stânga şi invers.

După ce se împărţea pâinea, se cerea din nou numere pentru zahăr, pentru unt, iar la prânz pentru felul întâi, pentru felul doi şi aşa mai departe.

Operaţia aceasta necesita cam o oră de fiecare masă. Dar pentrucă sala de mese mai trebuia măturată şi spălată se întâmpla adesea ca discuţia şi împărţirea unui aliment să continue afară, sau în dormitor. Probabil s'o fi sărit vreun număr, sau s'a început greşit numărătoarea, sau, mai ştiu eu ce, doamne fereşte.

Adesea erau certuri chiar pentru ceai, cu toate că ceaiul era la discreţie toată ziua. Exista în peretele bucătăriei — în afară — un robinet, deasupra căruia scria cu litere mari, în toate limbile — de se vedea dela o sută de metri:

„Nu beţi apă nefiartă!”

Din robinet curgea, toată ziua, ceai fierbinte. Numai pahar sau cană, îţi trebuia.

Noi, cei din camera 11, aveam alt sistem de a distribui alimentele. Aveam şi noi cântarul nostru, geamurile noastre, sculele noastre. Numai peştele se îm-

părțea din ochi — pentrucă peștelui nu i-a putut găsi nimeni criteriul de a-l împărți miligramic și rațional. Era povestea cu capul, cu coada, cu icrele și câte altele.

Dar fiindcă noi, cei din camera 11, eram o familie foarte armonioasă, compusă din 4 români, 5 italieni și 4 spanioli, am convenit să nu mai avem numere ca la vecini și să ne încredem în cuvânt de onoare.

Cu Italienii la început vorbiam franțuzește. Cu Spaniolii ne înțelegeam mai greu fiindcă nu știau nici o limbă străină. Dar după o lună aveam noi limba camerei 11, limbă cosmopolită: româno-italo-spaniolă, pe care o vorbeam cu toții în mod curent. Seara după culcare ne spuneam chiar povești în această limbă și se părea că o vorbim de când lumea.

Mobilizare morală

Mărturisesc sincer, că atunci nu puteam înțelege eşirea Colonelului Sovietic Samoilov.

Injghebaserăm un foarte reușit cor, sub conducerea sublocotenentului Chioreanu şi o echipă de teatru, cupiete, orchestră, scenete etc. Toate erau bune, totul era în ordine. Programaserăm chiar prima șezătoare pentru Duminică la ora 11 dimineața și — cum era normal — programul nostru trebuia să fie văzut de responsabilul cultural al lagărului.

L-a văzut și, ne-a tras o lecție, de n'o s'o uităm multă vreme.

— Am introdus în programul nostru artistic şi câteva cântece rusești. Ne plăceau nouă și se executau foarte bine.

— Dar ce sunteți voi? Ne-a întrebat colonelul dojenitor. Sunteți Ruși ori Români? Nu e serbarea Dvs.? Este serbare rusească? Atunci dece nu faceți program românesc? Vă este ruşine de arta dumneavoastră, de graiul dumneavoastră, de muzica dumneavoastră? La noi în U. R. S. S., pe toată suprafața Uniunii, sunt peste șaizeci de limbi vorbite. Fiecare republică sau regiune vorbeşte și cântă în limba respectivă și fiecare se mândrește cu limba lui. Noi aşteptăm cu nerăbdare serbarea dvs. ca să vă auzim cântecele, să vă

vedem dansurile și când colo dvs. veniți cu lucruri streine... Nu vă supărați dacă vă întreb: Dvs. nu vă iubiți patria? Nu vă iubiți obiceiurile, cântecele, dansurile? Incăodată vă rog, nu vă supărați dacă vă spun: de v'ați fi iubit mai mult patria, poporul, producțiile poporului, nemții n'ar fi ajuns să vă cotropească și să vă aducă până la Stalingrad. De exemplu: sunt unii prizonieri printre dumneavoastră, care fac foarte mult caz de faptul, că și-au schimbat ideile politice și sunt ruso-fili până în măduva oaselor. Treaba lor. Treaba fiecăruia ce crede. Eu vă dau însă un sfat: fiți în primul rând buni **filo-români** și apoi filo-ruși. Evident noi dorim din toată inima să fim prieteni buni cu Poporul român, dar asta nu îndreptățește pe nici un român să-și treacă sentimentele lui patriotice pe planul al doilea. Noi avem încredere mai mare în cei ce-și iubesc în primul rând propria lor patrie și apoi pe vecini. Ce Dumnezeu? Să vă învăț eu să simțiți românește?

La drept vorbind, am strecurat în program 3 cântece rusești, din simplă curtoazie. Dar a eșit așa cum a eșit și bine a fost, că mulți prizonieri s'au lămurit, în privința vederilor sovieticilor.

Căpitanul C... de pildă — îmi spunea într'o zi:

— Dragă, eu sunt trup și suflet cu aceștia. Eu merg până la moarte cu ei. Acuma am văzut, care sunt intențiile lor. Aștia sunt oameni cinstiți dom'le ce vrei?

— Cum adică mergeți până la moarte cu ei?

— Da, pentrucă aceștia n'or să ne mai dea drumul în țară niciodată.

— Dar de unde știți Dvs. lucrul acesta?

— Dela... Dela Nemți. Dela maiorul Schultze.

Maiorul Shultze era constructorul de știri fanteziste în lagărul 27.

— Păi, domnule căpitan, în primul rând, Rușii nu au nevoe să „mergem” cu ei până „la moarte”. Ei

ai „nevoe" ca să stăm aici în lagăr, liniștiți, să facem osânză și să ne întoarcem sănătoși acasă. In al doilea rând, știrile sosite prin maiorul Schultze sunt complect falsificate. Nu vă amintiți Dvs. că alaltăeri a parvenit — prin aceeași sursă de informațiuni — vestea că Moscova este încercuită?

— Ba da.

— Ei?

— Ei? Și e încercuită.

— De cine?

— De cine! De armatele germane și suntem și noi încercuiți. Armatele germane au reocupat Stalingradul și făcând o învăluire magnifică au făcut joncțiune cu trupele dela Leningrad, pela Est de Moscova.

— Dar domnule căpitan, dumneavoastră nu citiți ziarele?

— Ah! „Graiul Liber", Păi ăla e făcut special pentru noi.

— Bine, bine, hai să zicem. Dar din „Pravda" nu ne citește ofițerul de serviciu în fiecare seară?

— Și „Pravda" e făcută special pentru noi...

— ...?

— Și pe urmă cine poate controla ce citește ăla în rusește?

— Dar avem și noi ofițeri care știu rusește...

— Ăia sunt vorbiți cu Rușii...

— De ce? Ce să ne facă?

— Să ne inducă în eroare.

— Cu ce scop?

— ...Ia... ia mai lasă-mă în pace dragă. Ei drăcie!

— Vă las, vă las. Dar acuma, când Armata Roșie a atins Niprul, dumneavoastră mai puteți crede bazaconii nemțești, că adică...

N'am mai avut cu cine să vorbesc. Căpitanul C. își înfundă mâinile în buzunare și o porni pe aleea cu nisip. La plimbare. Așa, ca pe Kisselef. Dar mai fără

griji La drept vorbind, pe el nu-l interesa unde sunt armatele germane și unde sunt cele rusești. N'avea nici un motiv să-l intereseze.

Si doamne, mulți mai erau dintre aceștia.

Inactivitatea de fiecare zi reușise să construiască niște specimene noi de oameni. Fantezia unora creia lumi noi, iluzii, pe care aceștia le luau adesea drept realități concrete și deveneau absolut inaccesibili realității. Erau oameni care o viață întreagă au fost alimentați cu lucruri ireale și acuma — încă odată — îmbâcsiți cu minciunile nemțești dela Stalingrad, nu mai aveau încredere nici în ei înșiși.

Erau unii care doreau anumite lucruri și dorința plămădită și frământată mereu în creer se transforma în realitate.

Acești oameni trebuiau scoși din inerție pentru a le reda omenescul. Trebuiau cointeresați în anumite aspecte ale vieții, fie interioare de lagăr, fie în legătură cu evenimentele din România. Organizații sportive, artistice, culturale, diferite concursuri, au fost făcute pentru a-i preocupa, pentru a-i smulge din letargie. Nu este lucru ușor să te amesteci în lumea spirituală a insului și n'ar fi fost de datoria învingătorilor să ridice moralul prizonierilor. In definitiv Rușii aveau un **număr** de prizonieri, de care — hai să zicem — răspundeau față de legile internaționale în ce privește conservarea lor fizică, buna îngrijire și tratamentul omenesc.

Dar sovieticii au un cult deosebit pentru om. Pentru omul în sine și deosebeau categoric pe omul prizonier, de guvernarea vinovată, în cea mai mare măsură de cotropire.

Deaceea Rușii căutau să refacă din cioburile sufletelor dela Stalingrad, suflete care simt, judecă și palpită.

Ceeace trebue reținut este, că Sovieticii nu au în-

cerca niciodată să altereze specificul național al prizonierului de orice nație. Din contră, după cum am mai spus, instrumentul de mobilizare al prizonierilor, era tocmai sentimentul și specificul național respectiv.

Rația de hrană a fost pretutindeni aceeași în toate lagărele și condițiunile de viață erau aceleași, dar de pild pe italienii, care suportau cu greu climatul nordic, îi transportau în Sud; pe cei debili deasemenea, etc. etc.

Totuși moralul prizonierilor nu era acelaș în fiecare lagăr. Nivelul lui depindea și de eforturile făcute de fiecare comandant de lagăr. Dar se poate spune, că și a doua hrană, cea mai principală — hrana sufletească, o dădeau tot Rușii, cu aceeași mărinimie.

Nu cred, că se va întoarce vreun prizonier din U. R. S. S., care să poată spune cinstit, că Rușii au căutat să altoiască în prizonieri o ideologie streină noțiunei de patrie în cel mai sublim înțeles, sau streină de noțiunea de țară, popor, independență, libertate, nație.

Spun aceste lucruri pentrucă, prizonierii întorcându-se din U. R. S. S. au un fel aparte de a vedea. Deosebit de felul de a vedea din trecut.

Românii întorși din U. R. S. S. au prizma justă, au instrumentul adevărat pentru a vedea.

— Noi până acum priveam cu microscopul la lună și cu telescopul la microb — îmi spunea într'o zi sergentul Levinte, Acuma am învățat, că la microbi se privește cu microscopul și la stele cu telescopul.

Admirabilă constatare de țăran „dus" cu vorba de atâtea veacuri.

Iată pentruce toți prizonierii, care au trecut prin U. R. S. S. au învățat să privească așa cum spune serg. Levinte.

Aceasta este „marea taină" a schimbării celor ce au fost prizonieri.

In drum spre patrie

Coloana noastră înainta mereu prin praf și arșiță de August. Exact trei ani s'au scurs decând pe acelaș drum făceam calea de cotropire spre Răsărit. Atunci aveam o apăsare pe inimă și bubuiturile de tun ce veneau dinspre frontul rușilor erau tot atâtea ciocane de apăsare și panică. Ce deosebită îmi părea acuma lumea.

In vara aceia de cotropire, imensele lanuri de grâu erau bătătorite de șenile și scormonite de obuze, iar drumurile din pădurile de floarea soarelui ne aminteau de hazard, de necunoscut. Imi sună în urechi și acum după 3 ani, întrebările ostașilor ce-i comandam:

— Unde mai mergem, domnule sublocotenent?

Eu n'aveam ce să le răspund, dar le răspundea lătratul mitralierelor de peste deal și rânjetul artileriei din fundul zării. Era moartea.

Câtă viață era acuma în sfârșitul de August al lui 1944. Acelaș drum de arșiță unduia înspre Apus și știam că, după atâția mii de kilometri, încă puțin, încă puțin și vom păși pe pământul țării noastre, a țării noastre, care cu câteva zile înainte,a înțeles adevărata cale pe care trebuia să apuce și a întors armele contra năvălitorilor.

Pe dreapta și pe stânga șoselei, porumb și grâu în pârgă și iarbă și floarea soarelui. Toate râdeau. Iar

coloanele de mașini și de tancuri cu steaua roșie se îndreptau spre Apus, ne depășeau, gemeau și se prelingeau, ca un șarpe nesfârșit. Dar coloanele acestea erau mai cuminți. Nu călcau oameni; nu striveau căruțe, nu alergau peste arături, așa cum făceau cu 3 ani în urmă coloanele cu „Wehrmacht-Heeres" în deșănțata lor defilare către Est.

Era drumul cunoscut de mine și recunoscut abia acum, așa cum era el luminat de lumina soarelui încins și de lumina conștiinței mele înmugurite.

Dar ce? Uite colo, valea aia cunoscută...! De unde o cunosc? Și bifurcarea de colo și întretăerea de drumuri...!

— Ce sat e acolo?

Un colhoznic cu fața de tuci, care se minuna de uniforma noastră, îmi răspunse:

— Kolosovka!

Da. Nu mă înșelam. Sus Kolosovka, peste deal Berezovka. Șoseaua ducea spre Bug, până la Bogdanovka.

Imi aminteam precis, și m'am turburat... Iar la încrucișarea celor patru drumuri am poposit și chemând în jurul meu pe camarazii transpirați, începui destăinuirea:

— Vedeți voi această încrucișare de drumuri? Era iarnă... Iarnă grea, grea de tot. Ca în Rusia. Era prima iarnă rusească gustată de mine. Iarna 1941-42. Pe șoseaua aceasta se scurgeau zilnic coloane de deportați, care plecau dela Odesa. Se tot duceau coloanele și rămâneau pe drum, copii, bătrâni, femei... Ce să vă spun? Știți și voi. Iar însoțitorii despuiau ca în codru pe cei rămași.

Intr'o zi cu vifor turbat am plecat cu o șeniletă, să deszăpezesc niște camioane plecate după grăunțe. Era un vânt și un viscol de nu vedeai la zece metri. Tocmai trecuse o coloană de deportați. Unde și unde,

se zărea câte un drumeţ căzut, încă neacoperit de zăpadă.

Şenileta înainta şi ea cu greu. Of, ce vânt nebun ne scutura cu chiciură de pol peste urechi, pe nas, pe gene.

Aici, la această încrucişare de drumuri, o siluetă s'a desprins atunci din urgia lui Ianuarie. O femeie. Cu un copil în braţe — să fi avut un an şi ceva — şi cu altu de mână. Avea vreo 4-5 ani. Nămeţii îngropaseră până la şolduri. piciul ce stătea în picioare, iar cel din braţe, îmbrobodit într'un colţ de plapomă, părea un mormoloc de zăpadă. Femeia încercă să se dea la o-parte din calea şeniletei. Se rostogoli în zăpadă. Am spus şoferului Popuţ să oprească şi am coborît din maşină.

Femeia, cu ochii holbaţi de spaimă, îşi strânse la piept odrasla din plapomă şi cu o mână schiţă un gest de apărare disperată.

— Nicevo, nicevo! Nu te speria. Nu-ţi fac nimica. Unde te duci?

Femeia s'a liniştit dar zgâlţâită de tremur şopti:

— Neznaiu! Nu ştiu. Am rătăcit de coloană. Nu ştiu încotro să apuc.

Bolborosind vorbe neînţelese, femeia îşi strânse mai puternic bocceaua cu fătul, la sân. Par'că-mi striga:

— E al meu. E copilul meu. Vreau să-l salvez. Nu vreau să moară.

Cel mai mare, cu sloi de ghiaţă în vârful năsucului, îşi adânci capul în poala mamei. Acolo simţea el siguranţa, acolo nu era moarte. Inchise ochii, ca pentru a se trezi dintr'un vis urît. Dar afară, crivăţul gemea, biciuia, lovea şi astupa.

Erau trei figuri de apocalips, trei morţi care mai trăiau. Incă un ceas sau o zi. Erau trei suliţi, care se înfigeau în trecătorul cu suflet. Drept în inimă.

Nu mă întrebaţi dece nu i-am luat cu mine, că

tot n'o să puteți înțelege. N'aveam ce face cu ei. Mergeam și eu în câmp, afară, în necunoscut. Bântuia tifosul exantematic printre deportați... erau ordine severe... Mi-a fost frică? Groază? Sau mi-am pierdut și eu discernământul? Sau lacrămile femeii, în iarnă înghețaseră, de nu mai impresionau? Nu, nu mai întrebați. I-am lăsat în viscol și am plecat.

Asta era dimineața. Iar seara când m'am întors, în locul copilului cel mare era un morman de zăpadă, care ascundea un sloi de ghiață omenesc, condamnat de bestii cu chip de om. Femeia nu mai era. Plecase cu cel din brațe. Unde? Dumnezeu știe. In iarnă. In crivăț.

Am dat zăpada la o parte. Două petale de cicoare albastră înghețată, se uitau sleite la mine. Erau ochii de sticlă ai copilului. Copilul care-și terminase suferința cu un ceas mai de vreme, mă dojenea atât de aspru, atât de neîndurător. Era însăși dojana patriei lor, a celor cotropiți de noi.

Da, camarazi. Asta s'a întâmplat în iarna lui 1941-42, aici, la încrucișarea de drum și a fost una din cele câteva sute de mii de astfel de întâmplări...

. . . .

Pe șoseaua prăfuită, pașii se târau obosiți. Intraram într'un sat, cu amintirea povestei încrustată în inimă. Babele ieșiră să ne întâmpine. Se dăduse de vest cu două zile în urmă, că vor trece prin sat prizonieri români care merg acasă în țara lor și femeile cu ochii plânși de atâta amar de bejenie ne primeau surâzătoare și ne întindeau cu mâini noduroase bruma de oaspăț ce mai aveau după război. In ochii fiecăreia vedeam dojana aceea dela încrucișarea de drumuri din Kolosovka.

— N'o fi asta mama? Poate asta o fi.

Da. Fiecare era ea. Toate erau femeia aceea. Toate

aveau os din osul lor sacrificat și fruct din pântecele lor plămădit în lutul plătit cu sânge; iar noi ne reîntorceam spre vetrele noastre, defilând renăscuți și vii, peste locurile unde odinioară ne-am făcut părtași la netrebnicii.

Peste trei zile am trecut Prutul.

Mi-a fost dat să gust un sentiment cu totul nou. Intâlnirea a două sentimente care te imobilizează și-ți cumpănesc sufletul între bucurie și regret. Era un echilibru de sentimente, care-mi dădea impresia că nu simt nimica și nu sunt niciunde.

Pe deoparte era sentimentul primului pas făcut pe glia patriei părăsită acum trei ani de zile. Și ce este dragostea de țară, o știe mai bine cel ce-și petrece o vreme mai îndelungată pe meleaguri streine.

Pe dealtă parte, era sentimentul despărțirii cu mult regret, de cei ce mi-au redat și viața și patria. Dacă trăiam, trăiam prin generozitatea lor și dacă gustam din nou parfumul pământului meu, era tot din mărinimia lor, a sovieticilor, a celor ce m'au iertat pe mine și pe toți cei ce și-au recunoscut greșala de a merge cu arma în mână pe pământul lor.

Vedeți dumneavoastră, dacă dorești prea mult timp și cu prea mult foc un lucru, atunci când îl ai, par'că simți că nu te mai îndestulează. Este un sentiment trecător, un refuz al facultăților spirituale, o oboseală sentimentală.

Am pus piciorul pe pământ, dar nu mi-a fost deajuns. Am luat țărână în pumn, am mirosit lutul și l-am aruncat.

— Pământul țării — îmi spuse locot. Ardeleanu, cu licăriri în ochi. Licăriri ciudate, care nu erau din lumina de toate zilele. Ochii mei licăreau desigur la fel.

— Da Aurică. Pământ românesc. De trei ani de zile îl căutăm, de trei ani îl doinim, îl visăm și acuma, iată-l!

— Mi-a fost atâta dor de el.

Dar dorul pământului și al țării nu era ca altădată...

Când eram copil și mai târziu în oștire, când vedeam drapelul țării, îmi mijeau lacrămi sub pleoape. Dragostea mea era o înduioșare străvezie, dulce, caldă. Acuma nici înduioșare nu mai simțeam, nici nodul în gât, ca atunci când îți vine să plângi de bucurie.

Ce să fie?

Dragostea mea de țară nu mai era nici melodramă, nici poem în versuri. In loc de păienjeniș de lacrimi în ochi, cute de încruntare mi-s'au săpat între sprâncene și doi pumni strânși s'au ridicat peste înălțimea capului. Erau pumnii răzbunării, erau pumnii muncii, ai luptei pentru drepturi, pumnii conștiinței înfiripate în sufletul meu.

Dragostea mea de țară devenise dinamică, creatoare, hotărîtă.

Trei ani de înstrăinare, trei ani de poveste trăită, trei ani de viață în școala celor ce-și fac un cult din muncă, trei ani de școală în viață nouă.

Am văzut prea multe ca să ne mai poată cineva minți.

Imprimeriile „STANDARD GRAPHICA“, Str. Pitagora 16 – 18, Buc.